

BOLALAR FALSAFASI VA UNING SHAXS RIVOJIDAGI O'RNI

Djalalova Nigora Xusanovna

Farg'ona Davlat universiteti

San'atshunoslik fakulteti o'qituvchisi

Annotasiya

Ushbu tezis-maqolada bolalar falsafasining muhimligi, uning shaxs rivojidagi o'rni haqida so'z yuritiladi. Bolalar dunyosini qay darajada falsafiy deb atash mumkin? Dunyoqarashi har tomonlama rivojlangan, zamon sari qadam bosadigan, urf-odatlarini hurmat qiladigan uyg'un inson bo'lib etishishi uchun nimalar qilish kerak? Bu savolga javob topish tezis-maqolamizning dolzarbligi va muammoliligini belgilaydi. Bu muammolarning echimlari va takliflari ushbu maqolada bayon etiladi.

Kalit so'zlar: Bolalar falsafasi, tolerant, kognitiv- emosional, insoniylik, axloq, estetika, dunyoqarash.

Falsafa insonning dunyoda tutgan o'rni va dunyoqarashining yaxlit tizimini ifodalovchi ma'naviy faoliyatining bir shakli. Insoniyat foydalanayotgan barcha bilimlar falsafadan boshlanib, falsafiy xulosa bilan yakunlanadi. Falsafani fan darajasiga olib chiqqan Platon uni "mavjudlikni, mangulikni va doimiylikni bilish", Aristoteli "narsalarning sabablari va asosiy tomonlarini tadqiq etuvchi fan" deb bilgan. Farobiy falsafani "Hikmatni qadrlash" yoki fikrlash san'ati deb bilgan.

Biz insoniyat tarixining shunday davrida yashayabmizki rivojlanish ham iqtisodiy, ham ma'naviy, ham mafkuraviy tomondan juda jadal ketmoqda. Ayniqsa, ahborot texnologiyalarini aytmayizmi. Inson endi mavjudligi va faoliyatining yangi yo'l-yo'riqlarni izlay boshlaydi. Bunday vaziyatda insonning mohiyati, uning bu dunyodagi maqsadi va o'rni haqida savol tug'iladi.

Insonlarni oldida endi har tomonlama rivojlangan tolerant shaxsni tarbiyalash masalasi yuzaga keladi."Tolerant " so'zi lotinchadan "Tolerantia", ya'ni sabr, chidash qobiliyati ma'nosini bildiradi. Shuningdek, bu atama sotsiologik atama bo'lib, dunyoqarash, turmush tarzi, xulq-atvori va urf-odatlarga nisbatan bag'rikenglikni bildiradi. Bu esa zamonaviy siyosiy, pedagogik va falsafiy munozaralarning eng muhim bo'lgan mavzularidan biridir.

Bu munozaraning nazariy gipotezasi shundan iboratki, bola falsafasini asos qilib olib, unda tolerant hulq-atvorni tarbiyalab, tolerant shaxsni shakllantirishdir. Bu esa zamonaviy ta'lim tizimida falsafa resursiga bo'lgan talabni keltirib chiqardi.

Shunday qilib, XX-asrning 90-yillaridan boshlab bolalar falsafasiga e'tibor berila boshlandi. Bolalar falsafasi bolalar ta'lim –tarbiyasida oz bulsada o'rin ola boshladi. "Bolalar falsafasi-

bu bolaning dunyo haqidagi g'oyalarini tartibga solishning kognitiv-emotsional mexanizmi va yangilarini olish uchun rag'batdir" 1

Bolalar falsafasi - bu insoniylik haqidagi fan. U bolalarni umuminsoniy qadriyatlar, axloq va estetika sohasidagi asosiy qoidalar bilan tizimli va bosqichma-bosqich tanishtiradi, kelajakda dono va yuksak axloqiy xulq-atvorning ma'naviy asosini tashkil etadi.

Falsafa dunyoqarashning eng oliy turi bo'lib, u nazariy asosga ega va tizimli yondashuv hamda oqilona tafakkurga asoslanadi. Falsafa voqelik haqidagi universal nazariy bilimdir. O'z navbatida, dunyoqarash inson va jamiyatning butun dunyo va undagi o'rni haqidagi qarashlarining umumlashtirilgan tizimidir. Uch yoshda bolaning dastlabki dunyoqarashi shakllanadi, u o'zini jamiyatning sub'ekti sifatida idrok qila boshlaydi va o'zining maqsadi va undagi o'rnini belgilab, uni o'rab turgan olam haqidagi barcha savollariga javob topishga intiladi. Aynan 3 yil inqirozi, bu bola falsafasining boshlang'ich bosqichi bo'lib, bola mustaqil kognitiv faoliyatga intiladi.

Bolalar falsafasi bolaga dunyoni haqiqatda qanday bo'lsa, shunday tushunishga yordam beradi. Uning maqsadi bolani mustaqil fikrlash va qaror qabul qilishga o'rgatish, suhbatdoshning fikrini nafaqat tinglash va qabul qilish, balki o'z nuqtai nazarini ifodalash va uni himoya qilish, o'z xulosalarini bahslasha olishdir.

Bolalar falsafasi - bu shunchaki atrofimizdagi dunyo haqidagi suhbat emas, balki atrofimizdagi dunyo haqida munozarali suhbat formatida aks ettirish va atrofdagi voqelikning ob'ektlari va sub'ektlari o'rtasida sabab-oqibat o'zaro ta'sirini o'rnatish orqali haqiqatni bilish. U kattalar falsafasidan qulayligi va soddaligi bilan farq qiladi. Falsafiy tafakkur, to'g'rirog'i, uning shart-sharoitlari bolalarda erta yoshda kattalarga qaratilgan falsafiy savollar ko'rinishida paydo bo'ladi, ba'zida javob berish juda qiyin.

Falsafa nafaqat bolani hayotning turli tomonlari va inson xarakterining xususiyatlari haqida o'ylashga o'rgatadi, balki uning atrofidagi hamma narsani idrok etish va baholashni sezilarli darajada yaxshilaydi. Bu o'ziga va shaxslararo munosabatlarning murakkab dunyosiga chuqur kirib borishga yordam beradi.

Umuman olganda, "Bolalar uchun falsafa" ni insonparvarlik pedagogikasi deb ataladigan sohalardan biri sifatida ko'rish mumkin, uning maqsadi har tomonlama barkamol va madaniyatli, qalbi go'zal insonni tarbiyalash.

Qadim zamonlar davomida odamlar axloqiy tarbiyani yuksak qadrlab kelgan. Zamonaviy jamiyatda ro'y berayotgan ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar bizni mamlakat kelajagi, uning yoshlari haqida o'ylashga majbur qiladi. Umumta'lim maktabi oldida sodir bo'layotgan voqea-hodisalarga mustaqil baho bera oladigan, o'z faoliyatini tevarak-atrofdagi kishilarning manfaatlariga mos ravishda qura oladigan mas'uliyatli shaxsni tayyorlash vazifasi turibdi. Bu muammoni hal etish bola shaxsining barqaror axloqiy xususiyatlarini shakllantirish bilan bog'liq.

Boshlang'ich maktabning uzluksiz ta'lim tizimidagi ahamiyati va vazifasi nafaqat uning boshqa ta'lim bosqichlari bilan uzviyligi, balki bu bosqichning bola shaxsini shakllantirish va rivojlantirishdagi o'ziga xos ahamiyati bilan ham belgilanadi.

“Maktab ta'limida falsafa”, ayniqsa “Boshlang'ich sinflarda falsafa” mavzusi bizning tafakkur uchun yangilikdir. So'nggi yillarda ta'limning eski, axborot modelining yangi - aks ettiruvchi, fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan - bu mavzu muhokama mavzusiga aylandi.

Bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash va rivojlantirish vazifalarini amalga oshirish juda zarurdir. Buning uchun ularda - umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan dunyoqarash asoslarini va "uning har qanday ko'rinishida hayotga hurmat" g'oyasini shakllantirish, atrofdagi dunyoga ijobiy hissiy va qadriyat munosabatini, tabiat va jamiyatdagi ijodiy faoliyatda ishtirok etish zarurligini tarbiyalash, dunyo ob'ektlari va hodisalarini kuzatish, tavsiflash, tahlil qilish, umumlashtirish, fikrlash, ijodiy muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirish, bolalarda ekologik madaniyat asoslarini rivojlantirish, ijtimoiy-tabiiy muhitdagi munosabatlarni tartibga soluvchi axloq asoslarini bolalar tomonidan o'rganish, maktab o'quvchilarini milliy va jahon madaniyatiga, umuminsoniy qadriyatlar tizimiga integratsiyalash, o'quvchilarda o'zini o'zi qadrlash hissini rivojlantirish zarurdir.

Falsafa insonni tanqidiy fikrlashga, mulohaza yuritishga, aloqalar o'rnatishga, bahslashishga o'rgatadi va bu vositalar boshqa barcha fanlar uchun ham amal qiladi.

Bolani falsafa yaratishga o'rgatish uchun, unda dunyo haqida fikrlarni shakllantirish va bu dunyoda harakat qilish imkonini beradigan vositani ko'rish kerak. "Bolalar falsafasining manbai - bu muloqot qilish irodasi, bu erda ma'lum bir intellektual o'yin shaklida falsafa qilish muloqot va o'zini o'zi ifodalashni o'z ichiga oladi".² Falsafa ta'limoti shunday qurilishi kerakki, u muammoli vaziyatlarga, topishmoq va munozaralarga, falsafiy turnirga, mustaqil fikrlashni, ijodkorlik va fantaziyani talab qiluvchi intellektual jarayonlarga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. O'quvchilarga Platon va Bekon yutuqlarini yetkazishga qaratilgan materialning an'anaviy taqdimoti faqat ma'lumot uchun material bo'lishi mumkin.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, falsafa dunyo haqidagi fikrni shakllantirishga, uning mantiqlarigini tushunishga, muayyan shaxs, vaziyat va hodisa uchun nima to'g'ri yoki noto'g'ri ekanligini aniqlashga yordam beradi. Aytish mumkinki, bu butun dunyoni bilish va bu bilimlarni kundalik hayotda qo'llashga yordam beradi. Bolalarga esa hayotda o'z o'millarini topishlari uchun yordam beradi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Детское философствование как условие формирования толерантного сознания // Толерантность как практическая философия педагогики. Екатеринбург, 2005. С. 189-222)
2. М. А. Андриянов ФИЛОСОФИЯ ДЛЯ ДЕТЕЙ пособие по воспитанию в семье и школе Минск, ООО «Букмастер», 2012 г. – 280 с.)

3. Савинова В.Е., Лапина Е.Н. ФИЛОСОФИЯ ДЛЯ ДЕТЕЙ РЕАЛЬНОСТЬ ИЛИ ВЫМЫСЕЛ? // Universum: психология и образование : электрон. научн. журн. 2021. 12(90). URL: <https://7universum.com/ru/psy/archive/item/12714> (дата обращения: 10.04.2023).
4. Ан С. А., Ушакова Е. В., Наливайко Н. В. Формирование философского мировоззрения обучающихся в современном образовании // Философия образования. 2015. № 5 (62). С. 101-112.
5. Djalalova, N. (2022). FUNDAMENTALS OF MUSICAL AND PEDAGOGICAL SKILLS. Science and Innovation, 1(8), 478-481.
6. Djalalova, N. X. (2022). FORTEPIANODA IJRO ETISH YOSHLARNI MUSIQIY TAFAKKURINI FAOLLASHTIRUVCHI OMIL SIFATIDA. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(10-2), 394-399.
7. Djalalova, N. (2022). МУСИҚИЙ ВА ПЕДАГОГИК МАҲОРАТ АСОСЛАРИ. Science and innovation, 1(B8), 478-481.
8. Djalolova, N. (2022). BO'LAJAK MUSIQA O'QITUVCHISINING AMALIY DARSLARGA TAYYORGARLIK FAOLIYATIDA KREATIVLIK JIHATLARI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(10-2), 534-539.
9. Ataboeva, S., Kholikova, G., Jalalova, N., & Shoxista, U. (2021). STYLISTIC PROBLEMS OF COMPOSER S. RAKHMANINOV IN PIANO CONCERTS. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 9(05), 104-108.
10. Шокиров, Т. Н. (2022). ВОРИСИЙЛИКМИЛЛИЙ МАДАНИЯТНИНГ ТАЯНЧИ. Science and innovation, 1(Special Issue 2), 581-583.
11. Шокиров, Т. Н. (2022). ВОРИСИЙЛИКМИЛЛИЙ МАДАНИЯТНИНГ ТАЯНЧИ. Science and innovation, 1(Special Issue 2), 581-583.
12. Шокиров, Т. Н. (2022). АБУ НАСР ФОРОБИЙНИНГ МУСИҚА ИЛМИГА ҚЎШГАН ҲИССАСИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(10-2), 353-359.
13. Nurmamatovich, S. T. (2021). Theoretical of national music culture fundamentals.
14. Ergashev, A., Ataboyeva, S., Djalalova, N., & Usmonova, S. (2021). THE ROLE OF COMPOSERY IN THE ART OF NATIONAL SINGING. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 9(12), 863-867.
15. Yelena, V., Nigora, D., & Margubahon, V. (2022). THE ROLE OF FOLK ART IN RAISING THE MORALE OF YOUNG PEOPLE. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(3), 699-702.
16. Djalalova, N. (2022). FUNDAMENTALS OF MUSICAL AND PEDAGOGICAL SKILLS. Science and Innovation, 1(8), 478-481.

17. Djalalova, N. X. (2022). FORTEPIANODA IJRO ETISH YOSHLARNI MUSIQIY TAFAKKURINI FAOLLASHTIRUVCHI OMIL SIFATIDA. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(10-2), 394-399.
18. Djalolova, N. (2022). BO'LAJAK MUSIQA O'QITUVCHISINING AMALIY DARSLARGA TAYYORGARLIK FAOLIYATIDA KREATIVLIK JIHLTLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(10-2), 534-539.
19. Ataboeva, S., Kholikova, G., Jalalova, N., & Shoxista, U. (2021). STYLISTIC PROBLEMS OF COMPOSER S. RAKHMANINOV IN PIANO CONCERTS. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(05), 104-108.
20. Namozova, D. T. (2021). MUSIQA DARSLARIDA O'QUVCHILARNI KREATIVLIK HAMDA ERKIN TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISHNI TASHKIL ETISH. *Scientific progress*, 2(2), 1313-1315.
21. Namozova, Dilorom Tursunovna (2022). RENESSANS-BO'LAJAK MUSIQA O'QITUVCHISINING KOMPETATSION TAKOMILI SIFATIDA. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (10-2), 491-496.
22. D. Namozova (2022). BO'LAJAK MUSIQA O'QITUVCHILARINING KREATIV KOMPETENTLIGINI MUSIQA TARIXI FANINI O'QITISH VOSITASIDA SHAKLLANTIRISH. *Science and innovation*, 1 (B6), 942-950. doi: 10.5281/zenodo.7195688
23. Namozova, Dilorom, & Astanova, Zumradxon Tohirovna (2022). BRAYL NOTA TIZIMINING MUSIQA TA'LIMIDAGI ILK QADAMLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (10-2), 260-264.
24. Normuhammatovich, S. A. (2022). O'QUVCHILARDA MILLIY MUSIQA ESHITISH QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI. *Science and innovation*, 1(B2), 259-263.
25. Sultonov, A. (2022). MUSIQIY IDROKKA TA'SIR ETUVCHI TRANSFORMATSION TENDENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING SAMARADORLIGI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(10-2), 314-323.
26. Султонов, А., & Абдисатторов, А. (2022). МАРКАЗИЙ ОСИЁДА МУСИҚА ИЛМИ РИВОЖЛАНИШИДА БАХШИЧИЛИК САНЪАТИНИНГ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(10-2), 478-483.
27. D. Namozova, Z. Astanova, & M. Egamberdiyev (2023). APPROACH TO THE USE OF THE LIVES AND WORKS OF BLIND MENTOR ARTISTS IN EDUCATING YOUNG PERFORMERS (ON THE EXAMPLE OF RASULQORI MAMADALIYEV). *Science and innovation*, 2 (B4), 149-151. doi: 10.5281/zenodo.7818536
28. Namozova, Dilorom Tursunovna, & Astanova, Zumradxon Tohirovna (2022). KO'ZI OJIZ YOSHLARNING MUSIQIY SAVODXONLIGINI TAKOMILLASHTIRISH

YO‘LLARI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (10-2), 436-441.

29. ЮЛДАШЕВА, М. Э., НАМАЗОВА, Д. Т., & УСМАНОВА, Д. Х. (2014). ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ПРОФЕССИОНАЛИЗМ КАК ОСНОВНОЙ СТИЛЬ ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЯ. In Будущее науки-2014 (pp. 136-138).

30. Асқарова, М., Намозова, Д., Мадаминов, Н., & Алихонова, Д. (2020). PSYCHOLOGICAL FEATURES OF PREPARING CHILDREN FOR SCHOOL. Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology, 2(7), 402-407.